

KEVÄÄN 2005 KIRJASATO

(Julkaistu aikaisemmin Helsingin Reservin Sanomissa)

Legendaarinen kenraali Hannes Ignatius - "Gnatte" - on saanut pysyvän sijan Suomen sotahistoriassa. Vapaussota, kadettien koulutus, ystävyys Mannerheimin kanssa - nämä asiat tulevat varmaan ensimmäisinä mieleen Ignatiuksesta puhuttaessa. Itse henkilöstä ei sen sijaan välttämättä tiedetä kovin paljon.

Sotahistorioitsijoittemme eturiviin kuuluva Matti Lappalainen on nyt saanut valmiiksi Hannes Ignatiuksen elämäkerran. Se on järkälemäinen kirja, niin kuin kirjan kohdehenkilökin oli ja sisältää runsaasti uutta tietoa Ignatiuksen yhteiskunnallisesta toiminnasta. Sen sijaan hänen yksityiselämästään ei löydy kovin paljon tietoa.

Toisin kuin Ignatiuksesta, Suomen Marsalkka Mannerheimistä on kirjoitettu suunnaton määrä kirjoja ja artikkeleita. Äskettäin on ilmestynyt kaksi toisistaan täysin poikkeavaa kirjaa: Pietarissa järjestetyn Mannerheim-näyttelyn yhteyteen laadittu upea ja monipuolinen kokoomateos "Mannerheim, Keisarillisen Venäjän armeijan upseeri - Itsenäisen Suomen Marsalkka" sekä toisaalta venäläisen N.I. Baryshnikovin "Mannerheim Without the Mask 1940-1944". Kirjasta on kustantajan ilmoituksen mukaan tulossa myös suomenkielinen käännös.

Baryshnikov sanoo tarkastelevansa kriittisesti Suomessa vallitsevaa Mannerheim-myyttiä ja pyrkivänsä löytämään objektiivisen totuuden. Kuten jo aiemmassa kirjassaan, Baryshnikovin mielestä Suomen - ja nimenomaan Mannerheimin - vastuu mm. Leningradin saartoon osallistumisesta ja täten kaupungin väestön kärsimyksistä on selkeä. Myös Itä-Karjalan väestöön kohdistuneet vääryydet ja - ehkä ennen muuta - taistelu Saksan rinnalla ovat raskauttavia tekoja.

Myös toisesta Baryshnikovin kirjasta on ilmestynyt englanninkielinen käännös. Siinä käsitellään nimenomaan Suomen (väitettyä) osuutta Leningradin saarrossa. Näitä samoja teemojahan olemme kuulleet viime kuukausina useassa eri yhteydessä Venäjän poliitikkojen ja historian tutkijoiden taholta. Mielenkiintoista on myös se, että suomalainen kustantajan omistaa molemmat edellä mainitut kirjansa "Suuren Isänmaallisen Sodan" voiton 60-vuotismuistolle! Sitä sotaa kun ei käynyt Suomi eikä mikään muukaan valtio Neuvostoliiton lisäksi.

Viime vuosina on herännyt kiinnostus jatkosodan aikana Suomessa olleiden saksalaisten sekä suomalaisten suhteista. Varsinkin Oulun yliopiston historian laitoksessa on aihetta tutkittu ja myös Turun yliopiston puitteissa on tästä aihepiiristä valmistunut mielenkiintoinen liseniaatintyö.

Robert Alftanin toimittama kirja Aseveljeys sisältää otteita saksalaisiin esikuntiin sijoitettujen suomalaisten yhteysupseerien raporteista. Niissä käsitellään niin suuria kuin pieniä, arkisiakin asioita. Lähteiden ja myös tämän kirjan luonteesta johtuen kyseessä on nimenomaan - ja ainoastaan - suomalaisten ao. hetkenä tekemistä havainnoista, ei tutkimuksesta tämän päivän lähtökohdista. Historialliset puitteet luodaan tri Markku Jokisipilän kirjoittamassa laajassa johdannossa.

Suomalais-saksalaiset suhteet muuttuivat tietysti täysin Suomen solmittua aselevon Neuvostoliiton kanssa ja jouduttuaan sen seurauksena Lapin sotaan. Rovaniemeläinen kirjailija Pekka Jaatinen käsittelee uusimmassa romaanissaan Uhrivalkeat tätä vaikeaa aikaa.

Ahvenanmaan asema demilitarisoituna alueena on Suomen puolustukselle ongelma ja haaste. Suomi on kansainvälisten sopimusten perusteella velvollinen sodan sattuessa puolustamaan saarivaltakuntaa, mutta mitään konkreettisia valmisteluja ei rauhan aikana saa tehdä. Komentaja evp Arvo Komulainen on koonnut mittavan tietopaketin "Oolannin kysymyksestä". Kirjassaan "Taistelu Ahvenanmaasta" Komulainen selostaa asiaan liittyvät sopimukset sekä luo perusteellisen historiallisen katsauksen Ahvenanmaan rooliin maailmansodassa ja nykypäivinä. Kirja on runsaan asiasisältönsä lisäksi varsin tyylikkäästi toteutettu.

Ruotsalaiset Michael Tamelander ja Niklas Zetterling ovat suurella perusteellisuudella pyrkineet selvittämään saksalaisen taistelulaiva Bismarckin lyhyeksi jäänyttä taivalta. Merisodankäynnistä ja sotalaivoista kiinnostuneille mielenkiintoinen lukuelämys.

Ystäväni Kai Ekholm, Kansalliskirjaston eli Helsingin yliopiston kirjaston ylikirjastonhoitaja, on pitkään ollut kiinnostunut kirjojen ja kirjastojen kohtaloista. Hänen väitöskirjansa käsitteli Suomen yleisten kirjastojen kirjapoistoja vuosina 1944-1946. Uusimmassa kirjassaan hän käsittelee tärkeitä ja mielenkiintoista aihetta: kirjojen ja kirjastojen tahallista tuhoamista sodassa ("libiricide", vrt. "genocide") sekä toisaalta kirjojen ja muiden kulttuuriesineiden ottaminen sotasaaliina.

Ekholmin kirja on - komeasta ulkoasustaan ja korkeasta hinnastaan huolimatta - valitettavasti pettymys. Jälleen kerran lukija jää kaipaamaan ammattitaitoisen kustannustoimittajan käden jälkeä. Teksti on ilmeisesti syntynyt kovalla kiireellä, sillä siinä esiintyy sekä loogisia katkoksia (esim. sivuilla 142-143) että kirjoitusvirheitä.

Huomattava osa kirjasta käsittelee saksalaisten toimia Neuvostoliitossa toisen maailmansodan aikana. Kolmannen valtakunnan organisaatiot ja sotilaalliset termit ovat ilmeisesti tekijälle vieraita, sillä pataljoonat ovat muuttuneet divisiooniksi, Alfred Rosenbergillä oli "strateginen päämaja" ja ulkoministeri Ribbentrop perusti SS-pataljoonia. Himmlerin esikuntaan kuulunut "Ahnenerbe"-tutkimusorganisaatio on saanut suomenkielisen - sinänsä kirjaimellisesti oikein käännetyn - nimen "Esi-isien perintö" mutta se on yhdistetty Ribbentropiin. Propagandaministeri Goebbelsin nimi kirjoitetaan systemaattisesti "Göbbels".

Ekholm ohjaa lukijaansa lukuisten www-tiedonlähteiden pariin. Tässä on - yleiskuvan hahmottamisen lisäksi - kirjan suurin anti aiheesta kiinnostuneelle lukijalle.

Markus Anaja

Matti Lappalainen, Hannes Ignatius, Mannerheimin harmaa eminenssi. Werner Söderström, Helsinki 2005. 507 sivua, valokuvia. Hinta noin 39 euroa.

Mannerheim. Keisarillisen Venäjän armeijan upseeri - Itsenäisen Suomen Marsalkka (myös näyttelyluettelo ja cd-rom). Pietari-Säätiö, Helsinki 2005. Hinta noin 70 euroa.

N.I. Baryshnikov, Mannerheim Without the Mask 1940-1944. Johan Beckman Institute, Helsinki - St. Petersburg 2005. 232 sivua, muutama valokuva. Hinta noin 25 euroa.

Nikolai Baryshnikov, Finland and the Siege of Leningrad. Johan Beckman Institute, Helsinki - St. Petersburg 2005. 344 sivua, kuvia. Hinta noin 30 euroa.

Robert Alftan (toim.), Aseveljet. Saksalais-suomalainen aseveljeys 1942-1944. Werner Söderström, Helsinki 2005. 288 sivua, joitain kuvia. Hinta 31 euroa.

Pekka Jaatinen, Uhrivalkeat. Romaani Rovaniemen tuhosta ja valtauksesta. Johnny Kniga, Helsinki 2005. 245 sivua. Hinta 29 euroa.

Arvo Komulainen, Taistelu Ahvenanmaasta. Oolannin isäisyyskysymys. Ajatus, Helsinki 2005. 342 sivua, valokuvia ja karttoja. Hinta noin 45 euroa.

Michael Tamelander & Niklas Zetterling, Bismarck. Taistelu Atlantin herruudesta. Werner Söderström, Helsinki 2005. 384 sivua, valokuvia. Hinta 33 euroa.

Kai Ekholm, Haavoittuneet kirjastot / Libricide. BTJ Kirjastopalvelu, Helsinki 2004. 208 sivua, kuvitettu. Hinta 42 euroa.